

Alderdommen er ikke for pyser

Elisabeth Tufte Sand
Seniorklinikken
seniorklinikken@gmail.com

Viktige temaer og dilemmaer trekkes frem, men boka blir for argumenterende.

Runar Bakken *Alle vil leve lenge, men ingen vil bli gamle*, Fagbokforlaget, 2018. 230 sider

Boken *Alle vil leve lenge, men ingen vil bli gamle* er bredt anlagt. Den tematiserer ulike sider ved motsetningen mellom det å ville leve så lenge som mulig, men ikke bli gammel og skrøpelig. Forfatteren Runar Bakken er utdannet sykepleier og arbeider som dosent ved Høgskolen i Sørøst-Norge. Han henvender seg til alle, men spesielt til studenter som skal arbeide tett på gamle. Yrkesgruppene som nevnes, er sykepleiere, vernepleiere, ergoterapeuter, fysioterapeuter og leger. I

introduksjonen begrunner han hvorfor denne boken bør leses: «Studenter som ikke leser og studerer denne boken, vil stå i fare for å påføre gamle mer lidelse enn det det i seg selv er å leve gjennom alderdommen for så å dø.» En påstand som gjør at helsearbeideren, om enn psykolog, retter seg opp og tenner leselampen.

Løs struktur

Boka består av flere tekster som bindes sammen ved at hvert kapittel innledes med en ingress som antyder på hvilken måte tekstene tematiserer sider ved paradokset «Alle vil leve lenge, men ingen vil dø». Som leser opplever jeg disse små innledningene som irriterende. Forfatteren repeterer til stadighet bokens tittel, som i seg selv er så vid at den kan favne mye. Jeg blir sittende og lure på om det er av hensyn til seg selv som forfatter, eller meg som leser. Poeng gjentas. Jeg undrer meg over hvor han er på vei, ut over det budskapet som tidlig fremkommer: Alderdom er ille for den enkelte, og delvis misforstått av helsearbeidere. Han beskriver hvordan manuset til boken ble til, i kjølvannet av hans bok Frykten for alderdommen, som kom ut i 2014. Påfølgende manus til forelesninger, artikler og essays danner grunnlaget for materialet i årets bok, noe er nyskrevet. Ja, det virker akkurat som det er slik denne boken har kommet til, ut fra resultatet å dømme. Boka virker fragmentert.

Tankevekkende tur

Tekstene engasjerer når vi åpner dørene til sykehjemmet. En institusjon de fleste stifter bekjentskap med i en kortere periode av sitt voksenliv, som pårørende, og av nødvendighet, men fort lukker døren til. Få snakker om at halvparten av oss kommer til å dø på sykehjemmet, et underkommunisert faktum, påpeker forfatteren.

Sykehjemmet som institusjon beskrives som en merkelig blanding av urinlukt, private og offentlige forsøk på hygge, og selvsagt gamle mennesker «i et grenseland mellom liv og død», overmedisinerte og overbehandlede. En av dem er Peder, en tidligere sauebonde som ble nødt til å avvikle livsverket, selge sauene, og gi opp da han ikke klarte seg selv lenger. Peder møter der en arbeidsstokk bestående av 30 prosent sykepleiere/vernepleiere, 40 prosent helsefagarbeidere og 30 prosent ufaglærte, organisert i et New Public Management-regime. Nesten alle er kvinner. Rundt halvparten av de ansatte har en stillingsbrøk på 15 og oppover. Kommunikasjonen mellom helsearbeiderne, det å få kontinuitet i behandlingen og trygging av den enkelte er følgelig besværlig. Krenkelse og mangel på ivaretagelse av integritet ligger nærmest i strukturen. «Peder våkner flere ganger om natten, og blir liggende våken lenge. Av og til forsøker han da å stå opp av sengen. En morgen en av pleierne kommer inn til ham, sitter han påkledd i stolen. Pleieren berømmer ham for at han har greid seg selv, mens hun retter på skjorta som er feil kneppet.»

Hva skal behandles?

Jeg er usikker på om lesing av boka vil bidra til at nye helsearbeidere unngår å påføre gamle mer lidelse enn nødvendig

Det temaet jeg syntes var mest interessant og relevant for min hverdag som eldrepsykolog, er hvordan vi bør forstå alderdommen: Er den primært en biologisk degenerativ prosess hvor resultatet er gitt,

og utgangen er døden? Og er det i så fall en prosess som skal få gå sin naturlige gang? Eller er det riktigere å sette likhetstegn mellom alderdom og patologiske sykdomsforandringer, altså noe som bør behandles? Forfatteren fører det sistnevnte perspektivet til geriatriens fødsel. «Det er fra 1800-tallet at utstedelse av dødsattester måtte knyttes til spesifikke diagnoser, og ikke lenger til for eksempel at vedkommende døde «mett av dage». Bakken peker på en ekspansiv medisin som underlegger seg «den ene menneskelige tilstand etter den andre, eksempelvis galskap og alderdom». Det påpekes i en fotnote at forholdet mellom aldring og sykdom er en mer omfattende diskusjon, ikke minst om medikalisering. Han viser til at denne diskusjonen også omhandler «myke» områder knyttet til emosjoner som meningstap og sorg – og blir «erobret» og underlagt terapeutisk behandling av ulike spesialiteter som medisin og psykologi.

Budskapet jeg sitter igjen med, er det at den gamle må få dø hvis vedkommende er «mett av dage», at vi skal la den naturlige prosessen gå sin gang. Den gamle skal slippe overbehandling uten mål og mening. Det må understrekes at forfatteren legger til at det ofte er nødvendig med noe behandling, både forebyggende og lindrende til tross for inntruffet metthet. Dette kan virke tilforlatelig og greit, men jeg sitter igjen med mange spørsmål. Jeg synes det er beklagelig at forfatteren er så argumenterende, insisterende på sitt og lite drøftende. Jeg tenker at konsekvenser av veivalg må problematiseres på flere nivå, både etisk og praktisk. Og jeg tror fremstillingen hadde vunnet på å rydde tydelig plass til en bredere diskusjon av over- og underbehandling av gamle. Slik temaet nå omtales, er det som om tematikken er på korte besøk, men raskt forsvinner uten at jeg opplever å ha vunnet mer innsikt.

Prat litt med Peder

I min hverdag møter jeg gamle, også på sykehjem. Det jeg er helt sikker på, er at mange er lidende, sauebonden Peder kunne vært en av dem. Han skal oppfattes som «mett av dage». Jeg leser om en fortvilt mann, saueløs og ensom, med tapt livsinnhold. Kanskje deprimert? Og kanskje var det kognitiv svikt som gjorde at gårdsdriften strandet? Men huff, her trillet visst diagnosene ut. Skal jeg bare la det gå sin gang? Lukke døren?

Jeg er sikker på at jeg hadde villet tatt en prat med Peder, begynt der. Det er godt mulig at jeg hadde nærmet meg overbehandling hvis jeg bidro til at han beveget seg ut av rommet og ble fast deltager på torsdagsbingoen. Men jeg hadde gjort det. Og jeg hadde støttet meg på gammel klokskap fra Håvamål: «Mann er manns gaman» og langt fra følt meg som en nylig ankommet «soft» kolonist.

Jeg er usikker på om lesing av boka vil bidra til at nye helsearbeidere unngår å påføre gamle mer lidelse enn nødvendig. Jeg ville ha ønsket meg en bredere diskusjon av forholdet mellom alderdom og sykdom, om hva som kan og bør behandles. Men jeg vil gi honnør til Runar Bakken for å ha skrevet en bok om tema vi ofte skyver unna, alderdommen og dødens barske realiteter. Alle kommer vi til å dø, og mange kommer til å dø på et sykehjem.